

ALEKSANDRA NOWAKOWSKA
EWA BORYCZKA

Uniwersytet Łódzki

WYŻSZE UCZELNIE JAKO CZYNNIK KSZTAŁTUJĄCY STRUKTURĘ PRZESTRZENNĄ WSPÓŁCZESNYCH MIAST

Abstract: Universities as the Formation Factors of Spatial Structure of Modern Cities.

Modern economy (economy based on knowledge) emphasizes and exposes the meaning of widely understood potential of knowledge as the key factor of progress. Academic potential is thought to be a valuable factor in the socio-economical development. It is also considered to be the key factor in building competition of the city and region.

At the same time, the function of universities and colleges undergo certain changes. Nowadays, universities and academic institutions act beyond traditional areas of their activity. They have various functions.

The model of a university that has been accepted so far is based on education and research. It is also to be broadened by some new functions such as active creation of developmental processes and co-operation between science and economy. Universities are also to open their activity to the requirements of the market and territorial units. In consequence, academic resorts are not only becoming the forming factors of the educational sphere or scientific research. They are becoming a significant 'actor' of widely interpreted social, economic and spatial processes.

In recent times, such functions of universities as forming spatial structure of the city, gained more meaning. Their activity and presence in the spatial development comes down to four basic aspects (thesis):

1. Universities co-create science and technological parks, technopols, which have their own specific architecture and spatial structure.
2. Universities form campuses, which gather all sorts of academic structures.
3. Universities more often revitalize or rehabilitate whole post military and post industrial structures.
4. Universities carry out numerous actions connected with the renewal of old, university buildings. They adapt blocks of flats or industrial buildings and form multifunctional and interesting public and semi-public spaces.

Wprowadzenie

Współczesna gospodarka, określana często mianem gospodarki opartej na wiedzy, podkreśla i eksponuje znaczenie niematerialnych czynników rozwoju, takich jak informacja, wiedza czy kapitał ludzki. Ten nurt ekonomii bazuje na dwóch podstawowych założeniach. Po pierwsze, zakłada że wiedza jest najbardziej fundamentalnym zasobem w nowoczesnej gospodarce, czyniąc w konsekwencji z uczenia się najważniejszy proces. Po drugie, proces uczenia się i tworzenia zasobów wiedzy jest procesem interaktywnym – jest więc procesem społecznym, wymagającym współpracy licznych podmiotów i wykraczającym poza mury wyższych uczelni (Castelacci *et al.* 2005). Literatura przedmiotu eksponuje proces uczenia się jako element większego, epokowego wręcz trendu społecznego, w myśl którego kapitalizm wkroczył w nową fazę rozwoju, gdzie wiedza jest najważniejszym zasobem, a uczenie się najważniejszym procesem (Lundvall, Johnson 1994). W tym kontekście szeroko rozumiany potencjał wiedzy jest postrzegany jako kluczowy czynnik rozwoju, zaś „produkcja wiedzy” staje się jednym z kluczowych wyzwań dla polityki rozwoju.

Potencjał szkół wyższych jest więc interpretowany jako jeden z najcenniejszych zasobów i kluczowy czynnik budowania nowoczesnej gospodarki miast i regionów. Zasoby ludzkie – wykształcone społeczeństwo, o wysokich kwalifikacjach zawodowych, mobilne zawodowo jest fundamentem konkurencyjności i atrakcyjności regionu w globalnej gospodarce. W konsekwencji, system szkolnictwa wyższego jest postrzegany jako jeden z najważniejszych filarów gospodarki opartej na wiedzy.

1. Funkcje i wpływ wyższych uczelni na rozwój miast i regionów

W literaturze przedmiotu, w ostatnich latach, rozgorzała dyskusja na temat funkcji i znaczenia wyższych uczelni we współczesnej gospodarce. Debata ta jest m.in. pochodną Strategii Lizbońskiej i Karty Bolońskiej. Powszechne stało się pytanie, na ile wyższe uczelnie powinny koncentrować się na swej „misji wyższego rzędu”, jaką jest przekazywanie wiedzy, a na ile powinny aktywnie włączyć się w kształtowanie procesów rozwojowych i być podmiotem wpisującym się w kryteria rynkowe. (Matusiak, Matusiak 2007). Inaczej mówiąc, czy wyższe uczelnie powinny podjąć nowe wyzwania, zbliżyć się do gospodarki i być odpowiedzią na potrzeby rynku, czy też powinny pozostać wiernie tradycyjnej i podstawowej funkcji edukacyjnej i naukowo-badawczej.

Choć trudno jest znaleźć jednoznaczną odpowiedź na postawione pytania i określić granice urynkowienia działalności wyższych uczelni, to bez wątpienia można powiedzieć, że tradycyjny model wyższej uczelni – ‘wyizolowanej wyspy wiedzy’, przechodzi do lamusa i nie przystaje do potrzeb współczesnej gospodarki. Reorientacja funkcji wyższych uczelni jest dziś potrzebą i wymogiem współczesnej

gospodarki, jest warunkiem niezbędnym do tworzenia podstaw konkurencyjnej gospodarki. Odzwierciedleniem tej nowej roli wyższych uczelni jest m.in. reforma systemu kształcenia w Polsce dokonywana w ostatnich latach czy reorientacja polityki naukowo-badawczej Unii Europejskiej.

Wyższe uczelnie i instytucje naukowe coraz częściej wykraczają poza tradycyjny obszar swej działalności i pełnią wielorakie funkcje. Dotychczasowy model wyższych uczelni oparty na edukacji i badaniach zostaje poszerzony o nowe funkcje – aktywne kreowanie procesów rozwojowych, współpracę nauki z gospodarką, szerokie otwarcie i ‘zbliżenie’ swej działalności do potrzeb lokalnych i regionalnych. W literaturze przedmiotu pojawia się termin *Uniwersytetów III Generacji*, których aktywność wykracza poza tradycyjne funkcje instytucji edukacyjno-badawczej¹. Wyższe uczelnie postrzegane są dziś jako kluczowy podmiot kreujący przemiany społeczne, gospodarcze i przestrzenne miast i regionów.

Wzrost roli i znaczenia wyższych uczelni w gospodarce opartej na wiedzy pociąga za sobą reorientację funkcji tych instytucji. Dotychczasowe funkcje wyższych uczelni w rozwoju miast i regionów są reinterpretowane i są im nadawane nowe, szersze znaczenia:

1. Funkcja edukacyjna wyższych uczelni nie ogranicza się już tylko do przekazywania wiedzy teoretycznej, ale akcent wyraźnie został przesunięty w stronę kształcenia praktycznego (wyższe szkoły zawodowe), zaś profile kształcenia coraz częściej są pochodną potrzeb rynku. Rozbudowaniu ulega także oferta kształcenia zorientowana na praktyków – studia podyplomowe czy szkolenia. Na znaczeniu zyskuje także kształcenie ustawiczne.
2. Funkcja naukowo-badawcza wyższych uczelni – reorientacja z badań teoretycznych (podstawowych i eksperymentalnych) w stronę badań aplikacyjnych, stosowanych mogących znaleźć zastosowanie w praktyce. W działalności naukowo-badawczej wyższych uczelni akcent został położony na tworzenie przestrzeni współpracy, wspólnych badań i ekspertyz, rozwiązań mogących znaleźć zastosowanie w gospodarce oraz będących odpowiedzią na potrzeby regionalnej gospodarki.
3. Funkcja progospodarcza (aplikacyjna) – wyższe uczelnie stają się aktywnym ‘aktorem’ szeroko interpretowanych procesów społecznych, gospodarczych i przestrzennych. Ich działalność coraz częściej koncentruje się na rozwijaniu różnorodnych form współpracy świata nauki z gospodarką, tworzeniu wspólnych inicjatyw i przedsięwzięć, bezpośrednio zmieniających strukturę społeczną, gospodarczą i przestrzenną miast i regionów.

W kontekście przemian roli i funkcji wyższych uczelni, wzrasta ich bezpośrednie i pośrednie znaczenie w rozwoju miast i regionów. Placówki akademickie stają się

¹ *Uniwersytety I Generacji* to uniwersytety średniowieczne, koncentrujące aktywność na edukacji, upowszechnianiu wiedzy. *Uniwersytety II Generacji*, to uniwersytety zajmujące się obok edukacji również pracą naukowo-badawczą – są typowe dla epoki XIX i XX w.

nie tylko podmiotem kształtującym sferę edukacji czy badań naukowych, ale są także istotnym podmiotem ingerującym w procesy rozwoju. Wyższe uczelnie są często jednym z największych podmiotów gospodarczych i pracodawcą w mieście, zaś sektor usług akademickich stanowi istotny sektor gospodarki regionu. Ten bezpośredni – gospodarczy wymiar działalności wyższych uczelni ma jednak drugorzędne znaczenie wobec społecznego i przestrzennego oddziaływania na strukturę miast i regionów.

2. Przekształcanie przestrzeni miast przez wyższe uczelnie

W ostatnich dekadach, na znaczeniu zyskują funkcje wyższych uczelni w kształtowaniu struktury przestrzennej miast. Wyższe uczelnie stają się często miejscami centralnymi miast, interesującymi kompleksami architektoniczno-urbanistycznymi, tworzącymi wizerunek i tożsamość miast. W zależności od pełnionych funkcji i lokalizacji w przestrzeni uczelnie wyższe w różny sposób oddziałują na rozwój przestrzenny jednostki terytorialnej. Podstawowe sposoby dokonywania przemian tkanki przestrzennej miast można pogrupować w cztery główne kategorie:

- współtworzenie i inicjowanie powstawania parków naukowych, technologicznych;
- budowanie kampusów uniwersyteckich;
- rewitalizacja i rehabilitacja terenów poprzemysłowych i powojkowych;
- remonty i adaptacja istniejącej zabudowy.

Są to najczęściej spotykane formy ingerencji wyższych uczelni w strukturę przestrzenną miast.

2.1. Parki technologiczne, naukowe i technopolie

Odejście od fordowskiego modelu produkcji i akumulacji, który cechował się pewną sztywnością reguł prowadzenia działalności i przejście do nowego modelu, nazywanego współcześnie elastycznym, który wymusza globalna gospodarka, wymaga nowych rozwiązań organizacyjnych (Parysek 2005). Wspomniana elastyczność oznacza przede wszystkim konieczność szybkiego dostosowania się do zmian produkcji (innowacje), potrzeb rynków, upodobań konsumentów, mody, pracy, wykształcenia. Nowe wymagania organizacyjne to zarówno zarządzanie strategiczne, nowoczesna organizacja produkcji, indywidualizacja zamówień produkcyjnych, tworzenie nowych dziedzin wytwarzania, bieżąca kontrola jakości oraz zdolność szybkiej zamiany produkcji, co jednocześnie wymaga zatrudnienia pracowników elastycznych tzn. o „wysokim poziomie wykształcenia ogólnego, zdolnych wykonywać wiele różnych czynności” (*ibid.*), nowej organizacji pracy, a także ścisłej współpracy z placówkami naukowymi. Nowe formy organizacji produkcji i nowe czynniki lokalizacji związane z rozwojem przemysłów zaawansowanej technologii sprawiają, że podmioty gospo-

darce coraz częściej poszukują bliskości wyższych uczelni, instytucji badawczych, atrakcyjnych warunków środowiska naturalnego oraz terenów wyposażonych w odpowiednią infrastrukturę komunikacyjną. (Słodczyk 2003).

Od lat 80. wśród nowych koncepcji zagospodarowania stref działalności przemysłowej, charakteryzującej się zaawansowanymi technologiami krystalizują się dwie tendencje² (Benko 1993). Jedną z nich jest tworzenie stref zaawansowanej technologii określanych jako parki technologiczne. Są to miejsca, gdzie skoncentrowana jest działalność produkcyjna oraz jednostki badawczo-rozwojowe zarówno uniwersyteckie, jak i finansowane przez podmioty gospodarcze. Inicjatywy tworzenia parków technologicznych wynikają z nowych związków instytucji naukowo-badawczych, władz lokalnych i przemysłu. Sprzyjają one podnoszeniu konkurencyjności miast. Stają się coraz większą atrakcją dużych miast, która przyciąga wysoko wykwalifikowaną kadrę pracowniczą.

Parki naukowo-technologiczne powstają najczęściej jako bieguny wokół uniwersytetów i instytutów badawczych. (Aydalot, za: Benko 1993) Lokalizowane są zwykle jako wyraźnie zaznaczone i wydzielone przestrzenie, na obrzeżach miast, często w pobliżu dużych aglomeracji. Mają swoją specyficzną architekturę i strukturę przestrzenną. Wokół tych ośrodków lokalizują się różnorodne podmioty zainteresowane współpracą z ośrodkami badawczymi.

Wokół ośrodków naukowo-badawczych lokalizują się różnorodne podmioty zainteresowane współpracą w sferze B+R. Jak pokazują liczne przykłady, wokół uniwersytetów pełniących funkcje badawczo-rozwojowe oraz edukacyjne tworzone są nowe przestrzenie przemysłowe o zaawansowanej technologii, a w konsekwencji następuje proces industrializacji. Wyższe uczelnie stają się niejednokrotnie podstawą procesu lokalnej industrializacji (tak jak np. Silicon Valley w Stanach Zjednoczonych, czy Montpellier we Francji).

Lokalizacja i tworzenie stref koncentracji działalności produkcyjnej o zaawansowanej technologii, laboratoriów, uniwersyteckich centrów naukowo-badawczych sprzyja powstawaniu innowacji technicznych oraz nowych idei, a przestrzenna koncentracja tych podmiotów ułatwia im współpracę i wymianę doświadczeń. Z upływem czasu i rozwoju parków technologicznych wokół następuje szybka urbanizacja.

Parki technologiczne charakteryzują się bardzo atrakcyjnym zagospodarowaniem terenu, oraz wysoką jakością architektury o wyszukanych fasadach i różnych technologiach budowlanych. Ten nowy typ przestrzeni gospodarczej miasta cechuje wyjątkowo przyjemne otoczenie przyrodnicze (duża ilość urządzonej zieleni) i społeczne (liczne usługi). Zagospodarowanie parków technologicznych jest zróżnicowane w zależności od koncepcji i ich lokalizacji. Istnieją jednak ich cechy wspólne, które wskazują, że koncepcja przestrzeni wynika przede wszystkim z wymogów tworzenia wysokiej jakości

² W latach 60. została zapoczątkowana nowa generacja stref przemysłowych, a w kolejnych dziesięcioleciach były tworzone parki, w których zróżnicowane przedsiębiorstwa lokalizowały swoją działalność. Te zmiany spowodowały przekształcenia miast oraz architektury budynków.

przestrzeni. W ostatnim czasie wizualny aspekt miejsca stał się niezwykle istotny, dlatego też zróżnicowana urbanistycznie jakość parków technologicznych jest elementem budowania atrakcyjności inwestycyjnej dla przedsiębiorców. Tworzone są tutaj wyjątkowo atrakcyjne, estetyczne, komfortowe przestrzenie publiczne, które sprzyjają nie tylko pracy, ale również wypoczynkowi. W nowych generacjach przestrzeni gospodarczej, które wyróżniają się wypiełgnowanym krajobrazem, są zlokalizowane różnego rodzaju usługi świadczone dla przedsiębiorstw, jednostek naukowych, zatrudnionego personelu (m.in. kluby sportowe, restauracje, kawiarnie, itp.). W parkach technologicznych tworzone są 'ramy życia kadr', a niektóre nowoczesne usługi i aktywności (takie jak m.in. golf) stanowią o jakości życia i statusie społecznym. Charakterystyczną cechą jest więc troska o jakość, która dotyczy osiągnięć nauki, techniki, a przede wszystkim komfortu pracy i wypoczynku ludzi.

Ważnym elementem koncepcji i lokalizacji parków technologicznych jest również dostępność komunikacyjna (wewnętrzna i zewnętrzna), która zapewnia dogodne połączenia z innymi częściami miasta, a także z innymi ośrodkami w skali kraju oraz świata (gospodarka globalna). Dlatego parki technologiczne rozwijane są przede wszystkim w pobliżu lotnisk, terminali szybkiej obsługi, węzłów komunikacyjnych, a także w pobliżu linii metra, kolei podmiejskich umożliwiających łatwą i szybką komunikację z centrum miast.

Ponadto, sama lokalizacja stref naukowo-technologicznych i gospodarczych wpływa na unowocześnienie miasta oraz stymuluje poprawę jakości struktury przestrzennej całego miasta. Działania mające na celu organizację oraz poprawę funkcjonowania parku technologicznego w systemie, jakim jest miasto, wpływają na rozwój przestrzeni publicznych oraz infrastruktury komunikacyjnej (Wdowiarz-Bilska 2006).

Wokół wyższych uczelni, prowadzących działalność badawczą lokalizowane są również parki naukowe. Parki naukowe to ośrodki rozwoju, których lokatorami oprócz instytucji naukowych-badawczych są duże przedsiębiorstwa zaawansowanej technologii lub realizujące projekty B+R oraz małe przedsiębiorstwa, znajdujące się w fazie szybkiego opanowywania zaawansowanej technologii (innowacyjne przedsiębiorstwa). Ich zadaniem jest stworzenie powiązania (osmozy) między kompetencjami uniwersyteckimi a umiejętnościami przemysłowymi. Parki naukowe znajdują się w ścisłym związku z uniwersytetami, lub są też wyodrębnionymi bezpośrednio z nich strukturami. Najbardziej znane brytyjskie przykłady to Cambridge Research Park, South Bank Technopark w Londynie, Aston w Birmingham. Są one elementami biegunów technologicznych.

Miasto, w którym funkcjonuje park technologiczny może przekroczyć poziom typowego bieguna i stać się technopolią (Benko 1993). *Technopolie* są to miasta przemysłowe oparte na zaawansowanych technologiach i współpracy z międzynarodowym środowiskiem. Technopolie silnie oddziałują na rozwój regionalny. W tym przypadku ważną rolę odgrywa koncentracja wyższych uczelni, instytutów badawczych, prywatnych laboratoriów, oraz inne mocne strony środowiska miejskiego: instytucje

kulturalne, muzea, zabytki architektury, centra kongresowe, hotele (np. Montpellier). Technopolie wymagają nowej organizacji miejskiej. (Słodczyk 2003) Technopolitalne przekształcenia tkanki miejskiej wymagają wywołania procesu uczenia się społeczeństwa, w jaki sposób optymalnie połączyć prowadzoną działalność z przestrzenią miejską. Te przekształcenia tkanki miejskiej widoczne są w sferze gospodarczej, społecznej, przestrzennej i kulturowej. Technopolitalne transformacje rozpoczynają nowy etap urbanizacji miasta.

2.2. Kampusy uniwersyteckie

We współczesnej urbanistyce uczelnie wyższe są postrzegane jako ważny czynnik wpływający na rozwój miasta. Z życiem studenckim bowiem związany jest pewien styl życia, co powoduje, że w pobliżu jednostek naukowo-dydaktycznych lokalizowane są usługi skoncentrowane na zaspokajaniu potrzeb studenckich (stołówki, kluby studenckie, puby, itp.). Coraz bardziej zróżnicowana oferta uczelni: studia dzienne, zaoczne, wieczorowe, podyplomowe, szkoły letnie, konferencje, itd. powoduje, że uczelnie kiedyś dość zamknięte i odizolowane od otaczającej tkanki miejskiej stają się otwarte przez niemal cały czas nie tylko dla studentów.

Wyższe uczelnie tworzą kampusy, w których skoncentrowane są różne obiekty akademickie wraz z infrastrukturą towarzyszącą, akademikami, mieszkaniami dla pracowników, itp. Kampusy koncentrują rozproszone wcześniej w przestrzeni miasta elementy danej uczelni, instytuty badawcze, zabudowę mieszkalną przeznaczoną dla studentów i pracowników naukowych, oraz urządzenia sportu, kultury i wypoczynku. Następuje tutaj integracja między wydziałami i studentami różnych kierunków. Takie kampusy pełnią także wiele funkcji ogólnomiejskich, o charakterze rekreacyjnym lub kulturalnym. Kampusy są lokalizowane w obszarach śródmiejskich lub też na peryferiach miast. Przykładami uczelni wyższych skupionych w obszarze centralnym miasta jest Uniwersytet w Kassel (Niemcy), Politechnika Łódzka oraz uczelnie w Gdańsku. Lokalizacja kampusów na peryferiach miast jest typowym miejscem uniwersytetu w strukturze miast amerykańskich. Stanowią one wyodrębnione i odpowiednio zagospodarowane strefy poza miastem. (Słodczyk 2003) W miastach amerykańskich, gdzie centrum spełnia nieco inne funkcje, i nie reprezentuje takich atrakcji i walorów, jak w miastach europejskich kampus jest często wyjątkowo atrakcyjnym miejscem wypoczynku i rekreacji.

Odpowiednie zagospodarowanie nowo powstałych przestrzeni publicznych i półpublicznych, szczególnie terenów parkowych i zielonych powoduje, że te obszary odwiedzane są licznie przez mieszkańców całego miasta i pełnią ogólnomiejskie funkcje wypoczynkowe i rekreacyjne. Lokalizacja na peryferiach i funkcje, które pełnią te obszary wymagają odpowiedniej infrastruktury komunikacyjnej i powodują zwiększenie ruchu w tej części miasta. Ta koncentracja przestrzenna jest źródłem istotnych korzyści, które jednocześnie wywołują bieguny przyciągania określonych

działalności gospodarczych związanych bezpośrednio z życiem akademickim (takich jak np. rozwój funkcji kulturalnych) lub też podmiotów gospodarczych, które w swej działalności bazują na współpracy z jednostkami badawczo-rozwojowymi.

Podobną tendencję przenoszenia ośrodków akademickich na peryferia miast można zaobserwować w Polsce. Przykładem może być Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zjawisko przenoszenia działalności akademickiej na tereny niezurbanizowane sprzyja suburbanizacji. Jednak korzyścią wynikającą z przemieszczania poza miasto i lokalizacji działalności kształcenia i badań w środowisku niezurbanizowanym jest koncentracja „szarych komórek”, która przyczynia się do transformacji profilu gospodarczego i społecznego miasta (Laffitte, za: Benko 1993).

3. Rewitalizacja i rehabilitacja terenów przemysłowych i powojсковych przez wyższe uczelnie

Relatywnie nową formą inwestowania i ingerencji uczelni w strukturę przestrzenną miast jest rewitalizacja i rehabilitacja terenów zdegradowanych. Wyższe uczelnie coraz częściej rewitalizują lub poddają rehabilitacji całe kompleksy powojсковe i przemysłowe, w których następnie lokalizują swoje siedziby tym samym ingerując i tworząc nową strukturę funkcjonalną i fizjonomiczną obszaru. Jako instytucje dysponujące dużym kapitałem inwestycyjnym oraz możliwością pozyskania zewnętrznych środków finansowych (np. z funduszy UE) mogą skutecznie ingerować w strukturę miasta. Ta forma aktywności widoczna jest w Polsce szczególnie w uczelniach prywatnych.

Uczelnie wyższe prowadząc działania rewitalizacyjne na terenach powojсковych i przemysłowych mają na celu przede wszystkim stworzenie odpowiednich warunków do prowadzenia swojej działalności i rozwoju. Tereny, które kupują, przejmują lub otrzymują od władz samorządowych są atrakcyjnie zlokalizowane, a specyficzna zabudowa sprzyja prowadzonej, przez jednostki naukowo-badawcze, działalności. Rewitalizacja pozwala na zachowanie, zabezpieczenie przed dalszym niszczeniem i wyeksponowanie zabytkowej zabudowy, co powoduje, że teren staje się wyjątkowo atrakcyjny. Są to obiekty wielkopowierzchniowe, często idealnie nadające się na funkcje wyższych uczelni (dydaktyczne, naukowe, itp.). Takie zagospodarowanie zdegradowanych i wyłączonych z użytkowania terenów sprzyja lepszemu i intensywniejszemu wykorzystaniu terenów miejskich. Wyższe uczelnie lokalizując swoją działalność na terenach przemysłowych i powojсковych wprowadzają na te obszary nowe funkcje. Obok nowych form architektonicznych bardzo ważnym elementem przekształceń jest stworzenie nowej organizacji przestrzeni tego obszaru. Wskutek działań rewitalizacyjnych podnoszona jest również ranga, atrakcyjność danego obszaru, a nawet dzielnicy, a to korzystnie oddziałuje na jego wizerunek (Kaczmarek 2001). Lokalizacja instytucji badawczych na terenach przemysłowych dodatkowo

przyciąga innowacyjne przedsiębiorstwa. Architektura i sposób zagospodarowania TIP (*Technologie und Innovation Park* w Berlinie) jest godnym uwagi przykładem rewitalizacji odłogów przemysłowych. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nysie intensywnie przekształca teren i obiekty powojenne tworząc w ten sposób nowoczesny kampus.

Poza samą modernizacją, konserwacją, adaptacją charakterystycznych obiektów zabytkowych jest również wprowadzana nowa architektura. Tworzone są nowe, wysokiej jakości zagospodarowania, przyjazne i dostępne przestrzenie publiczne i półpubliczne. Tereny powojenne i przemysłowe zamknięte i oddzielone od reszty miasta są na nowo włączane w strukturę przestrzenną i funkcjonalną i udostępniane nie tylko bezpośrednim użytkownikom (studentom, pracownikom naukowym), ale także mieszkańcom miasta.

Instytucje naukowo-dydaktyczne realizując dość duże inwestycje inicjują w tkance miejskiej tzw. katalizę urbanistyczną, która jest silnym impulsem rozwojowym na danym obszarze i działa na zasadzie reakcji łańcuchowej. Wyższe uczelnie inwestując na terenach zdegradowanych pozytywnie oddziałują na otoczenie. Wokół lokalizowane są nowe działalności gospodarcze, najczęściej usługowe (np. szkoły językowe, punkty ksero), a także lokalizowane obiekty mieszkaniowe dla studentów wraz z infrastrukturą towarzyszącą (np. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Pile). Rośnie także zapotrzebowanie na mieszkania i bazę noclegową. To natomiast wpływa na wzrost cen nieruchomości oraz korzyści płynących z wynajmu mieszkań, co bezpośrednio wpływa na wzrost dochodów mieszkańców tego obszaru. Lokalizacja instytucji naukowych podnosi prestiż dzielnicy i działa zachęcająco dla innych inwestorów w celu poprawienia estetyki i funkcjonalności otaczającej przestrzeni (np. Legnica – koszary wojskowe) (Skalski, Targowska 2006).

4. Remonty i adaptacja starych obiektów na funkcje akademickie

Relatywnie najmniej intensywna ingerencja w strukturę przestrzenną miast dokonuje się przez remonty i przekształcenia istniejącej zabudowy uczelni oraz adaptację kolejnych obiektów. Wyższe uczelnie prowadzą liczne działania związane z remontami starych budynków uniwersyteckich, adaptacją budynków mieszkalnych lub przemysłowych tworząc przy tym wielofunkcyjne i ciekawe przestrzenie publiczne i półpubliczne. Działania te wpływają na podniesienie jakości środowiska, w którym są zlokalizowane m.in. przez podniesienie walorów estetycznych otoczenia.

Ośrodki akademickie inwestują dobudowując kolejne obiekty dydaktyczne, lub też związane z działalnością badawczą, laboratoria. Nowe obiekty przystosowane do obecnych warunków są wyposażone w odpowiednią infrastrukturę, zlokalizowane w możliwie najdogodniejszych miejscach. Są wyposażone w dużą liczbę miejsc par-

kingowych, ciekawą i nowoczesną małą architekturę oraz powstaje przy nich nowa i interesująca przestrzeń półpubliczna. Przykładem może być Wydział Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego.

Uczelnie wyższe lokują również swoją działalność w starych obiektach adaptując je na swoje potrzeby, nowe funkcje. Przekształceniom i rehabilitacji podlegają obiekty przemysłowe i powojaskowe, które w Polsce cieszą się coraz większą popularnością. Zaadoptowane rezydencje na siedziby władz uczelni spełniają funkcje reprezentacyjne. Wykupione budynki mieszkalne przekształcane są na akademiki dla studentów czy przedszkola dla dzieci pracowników. Przykładem mogą być działania podejmowane przez Wyższą Szkołę Humanistyczno-Ekonomiczną w Łodzi, która wykupuje nieruchomości przylegające do obiektów uczelni w celu budowy obiektów infrastruktury społecznej dla swoich pracowników. Są to pojedyncze inwestycje, lub też rozproszone w przestrzeni miasta, ale wywołują zmiany w swoim otoczeniu.

Ośrodki akademickie prowadzą działania remontowe mające na celu przystosowanie użytkowanych obiektów, kompleksów do nowych standardów. Poprawiają funkcjonalność, dostosowując budynki np. do potrzeb osób niepełnosprawnych. Łączą i poprawiają również estetykę obiektów, tworzą nowe, wysokiej jakości przestrzenie, wypełniając je meblami miejskimi i czyniąc dostępnymi dla studentów i okolicznych mieszkańców (np. Uniwersytet Łódzki – Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Wydział Zarządzania).

Uczelnie wyższe inwestują także w infrastrukturę sportową budując boiska do gry w piłkę nożną, korty tenisowe, itp. (tak jak np. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Kaliszu), turystyczną, budując bazy noclegowe (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Pile), poprawiając tym samym funkcjonalność i atrakcyjność miast dla ich mieszkańców, ale także zewnętrznych podmiotów.

Podsumowanie

Zarówno doświadczenia polskie, jak i innych krajów pokazują rosnącą ingerencję wyższych uczelni w rozwój gospodarczy, społeczny i przestrzenny współczesnych miast. Uczelnie wyższe są w wielu miastach nie tylko ważnym podmiotem edukacyjnym czy jednym z największych pracodawców, ale również silnie oddziałują na otoczenie dokonując przekształcenia tkanki miejskiej. Ich aktywność w tym zakresie i obecność w rozwoju przestrzennym wpływa istotnie na oblicze tych miast, warunkując cykl życia różnorodnych użytkowników przestrzeni miejskiej. Przekształcenia struktury przestrzennej związane z budową kampusów, rewitalizacją terenów przemysłowych i powojaskowych czy wykorzystaniem zdegradowanych i opuszczonych terenów miejskich charakteryzujących się walorami architektonicznymi, historycznymi i kulturowymi powodują ożywienie gospodarcze i społeczne miast, sprzyjają zjawisku ponownej urbanizacji.

Przemiany przestrzenne będące konsekwencją działalności wyższych uczelni nie pozostają bez znaczenia dla wzmocnienia pozycji konkurencyjnej miast. Wyższe uczelnie kreując nowe, ciekawe i przyjazne przestrzenie publiczne i półpubliczne, istotnie warunkują wizerunek i estetykę miasta, sprzyjają rozwojowi nowoczesnej tkanki gospodarczej, przede wszystkim w sferze usług. Ich rola i znaczenie w rozwoju przestrzennym, w wyniku synergicznego działania wielu czynników, bez wątpienia będzie wzrastać w najbliższej przyszłości.

Literatura

- Benko G., 1993, *Geografia technopolii*. Wyd. PWN, Warszawa.
- Castelacci F., Grodal S., Mendonca S., Wibe M., 2005, *Advances and Challenges in Innovation Studies*. Journal of Economic Issues, No. 1, s. 97.
- Kaczmarek S., 2001, *Rewitalizacja terenów poprzemysłowych. Nowy wymiar w rozwoju miast*. Wyd. UŁ, Łódź.
- Lundvall B.A., Johnson B., 1994, *The Learning Economy*. Journal of Industry Studies, No 2, s. 23-42.
- Matusiak K. B., Matusiak M., 2007, *Pojęcie i ekonomiczne znaczenie przedsiębiorczości akademickiej*, [w:] *Ekonomiczne problemy usług*, P. Niedzielski, E. Stawasz., K. Poznańska (red.). Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 8, s. 157-158.
- Parysek J. J., 2005, *Miasta polskie na przełomie XX i XXI wieku. Rozwój i przekształcenia strukturalne*. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań.
- Skalski K., Targowska F. (red.), 2006, *Projekty i programy rewitalizacji w latach 2000-2006. Studium przypadków*. Stowarzyszenie Forum Rewitalizacji, Kraków.
- Słodczyk J., 2003, *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*. Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole, s. 161-163.
- Wdowiarz-Bilska M., 2006, *Parki technologiczne a modernizacja struktury przestrzennej Krakowa – wnioski do planowania i zarządzania przestrzenią*. „Czasopismo Techniczne”, z. 12- A, Kraków, s. 183-192.